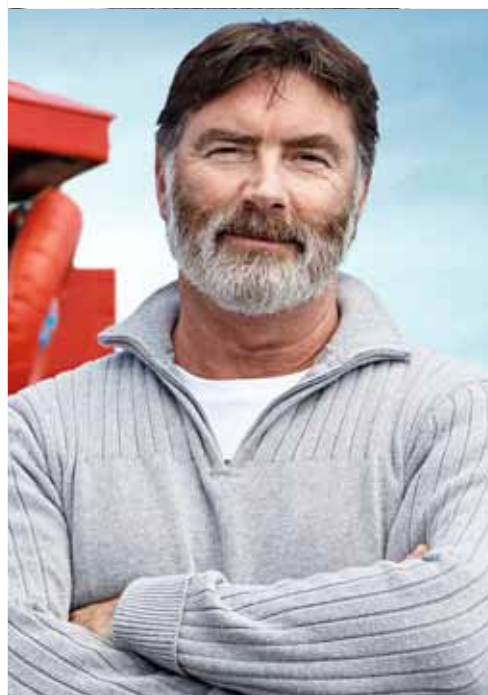
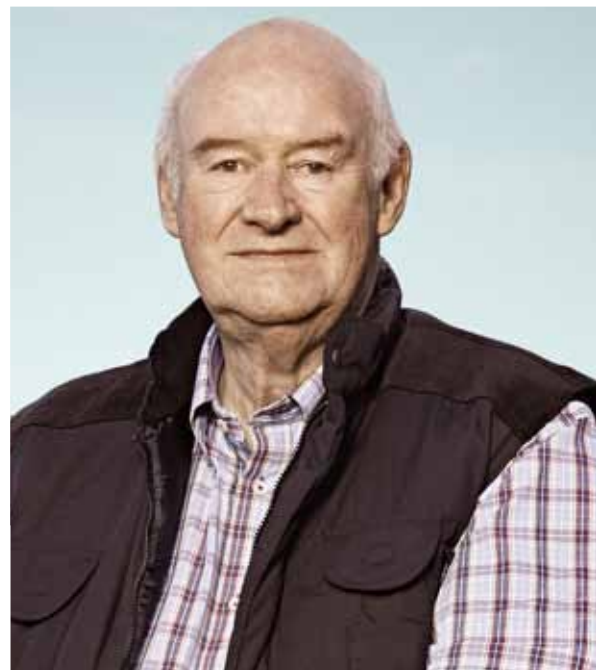

An Coimisiún Reifrinn

Tuairisc maidir leis na Reifrinn ar an mBille um an Dara Leasú is Tríocha ar an mBunreacht (**Deireadh a chur le Seanad Éireann**) 2013 agus ar an mBille um an Tríú Leasú is Tríocha ar an mBunreacht (**Cúirt Achomhairc**) 2013.

Brollach

Is gá don Choimisiún Reifrinn tuairisc a ullmhú, maidir le comhlíonadh a fheidhmeanna, don Aire Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil, tar éis gach feachtais faisnéise. Sa tuairisc seo ón gCoimisiún, tá cur síos mionsonrach ar phríomhghnéithe an fheachtais faisnéise agus tá measúnú déanta ar cé chomh héifeachtach is a bhí gach ceann de na gnéithe sin. Tá achoimre ann freisin ar thorthaí an taighde a rinneadh i ndiaidh an fheachtais. Is cúis áthais é don Choimisiún a chur in iúl go raibh dóthain ama aige – tuairim is ceithre mhí – chun a chuid oibre a dhéanamh. I gcás fhormhór na gcoimisiún roimhe seo níor tugadh a ndóthain ama dóibh, rud a bhí ina ábhar gearáin.

Bhain an Coimisiún leas maith as an am breise seo; bhíothas in ann a chinntiú go raibh an treoirleabhar chomh héasca le léamh agus ab fhéidir, ach fós féin bhíothas in ann a chinntiú go raibh sé cruinn ó thaobh an dlí de. Bhí an Coimisiún in ann feachtas comhtháite fógraíochta agus faisnéise poiblí a phleanáil. Léirigh torthaí thaighde an Choimisiúin go raibh 70% díobhsan a bhain úsáid as an treoirleabhar den tuairim go raibh sé an-úsáideach nó sách úsáideach. Seo figiúr níos airde ná mar a baineadh amach in aon cheann de na cúig reifreann roimhe seo. Bhí figiúr ard ann freisin maidir leis an gcuimhne a bhí ag daoine ar fhógraí an Choimisiúin, agus bhí sé ar an leibhéal is airde i gcomparáid leis na cúig reifreann roimhe seo. Mar shampla, luaigh 82% de na freagróirí gur chuimhin leo fógra teilifíse an Choimisiúin.

Is cúis imní don Choimisiún é an líon íseal daoine a chaith vóta sa dá reifreann – 39.2%. Seo méadú beag ar an gcéatadán de 33.5% de dhaoine a chaith vóta sa Reifreann Leanáí 2012. Cé go mbíonn tionchar ag an bhfáil ar eolas faoina bhfuiltear ag moladh sa reifreann ar an líon daoine a chaitheann vóta, bíonn tionchar ag nithe eile air seo freisin. Is gá moltaí maidir le bundlí na tíre a leasú – ár mBunreacht – a chur faoi bhreith phobal na hÉireann agus is ceisteanna tábhachtacha iad. Is cúis imní é go mbíonn an líon daoine a chaitheann vóta íseal i gcás nach reáchtáiltear reifrinn i gcomhthráth le toghcháin náisiúnta nó áitiúla. D'fhéadfadh Coimisiún Reifrinn – nó Coimisiún Toghcháin – a bhfuil stádas dlíthiúil leanúnach aige – taighde a choimisiúin ar na cúiseanna leis na leibhéil ísle seo de dhaoine a chaitheann vóta.

Na príomh-mholtaí atá á ndéanamh ag an gCoimisiún Reifrinn, an athuair, ná go mbronnfaí stádas leanúnach mar eintiteas dlí ar an gCoimisiún, nó ina ionad sin, go dtabharfaí dóthain ama don Choimisiún a chuid oibre a chur i gcrích. An príomh-mholadh eile, moladh a rinne coimisiúin na reifreann is déanaí – ná go ndéanfaí athbhreithniú ar phróiseas an reifrinn chun a chinntiú go mbeadh sé ag cloí leis na caighdeáin idirnáisiúnta a nglactar leo.

De bhun Alt 14(1) d'Acht an Reifrinn 1998, tíolacaim leis seo tuairisc an Choimisiúin Reifrinn, maidir le comhlíonadh a fheidhmeanna, don Aire i ndáil leis na reifrinn.

An Breitheamh Elizabeth Dunne
Cathaoirleach
An Coimisiún Reifrinn
25 Samhain 2013

Clár Ábhair

Caibidil 1	Réamhrá	05
	<ul style="list-style-type: none">● Bunú an Choimisiúin Reifrinn● Ról an Choimisiúin● Gnéithe d'fheachtas an Choimisiúin● Taighde Iar-fheachtais	
Caibidil 2	Príomhghnéithe an Reifrinn	07
	<ul style="list-style-type: none">● Na Billí Reifrinn● An méid ama a bhí ar fáil don Choimisiúin Reifrinn● Na páipéir bhallóide● An líon daoine a chaith vóta	
Caibidil 3	Feachtas Faisnéise an Choimisiúin	09
	<ul style="list-style-type: none">● Tábhacht na faisnéise do vótálaithe● Straitéis an fheachtais faisnéise● Gnéithe an fheachtais<ul style="list-style-type: none">– An treoirleabhar– An suíomh gréasáin agus na meáin shóisialta– An uimhir íosghlao agus an ríomhphost– Fógraíocht agus craoltaí faisnéise poiblí	
Caibidil 4	Taighde Iar-fheachtais	14
	<ul style="list-style-type: none">● Feasacht● Tuiscint ar shaincheisteanna an reifrinn● Cé nár chaith vóta?● Cén fáth nár chaith daoine vóta?● An díospóireacht maidir leis an reifreann● Éifeachtacht fheachtas an Choimisiúin● Amscála an fheachtais● An páipéar ballóide – éascacht é a thuiscint● Mearbhall maidir leis an bpáipéar ballóide	
Caibidil 5	Acmhainní	19
	<ul style="list-style-type: none">● Maoiniú an Choimisiúin Reifrinn● Soláthar● Buíochas	
Caibidil 6	Conclúidí agus Moltaí	21

Caibidil 1 Réamhrá

Reáchtáladh na reifrinn ar an mBille um an Dara Leasú is Tríocha ar an mBunreacht (Deireadh a chur le Seanad Éireann), 2013 agus ar an mBille um an Tríú Leasú is Tríocha ar an mBunreacht (Cúirt Achomhairc), 2013 an Aoine, 4 Deireadh Fómhair 2013. Faoi Acht an Reifrinn 1998, féadfaidh an tAire Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil, faoina rogha, Coimisiún Reifrinn a bhunú. I gcás leasú bunreacht, is gá don Aire fanacht go dtí an dáta a dtionscnaítear an Bille i nDáil Éireann, nó dá éis, chun sin a dhéanamh. Tionscnaíodh an Bille maidir le Deireadh a Chur le Seanad Éireann an 4 Meitheamh 2013 agus tionscnaíodh an Bille maidir leis an gCúirt Achomhairc an 5 Iúil 2013.

Bunú an Choimisiúin Reifrinn

An 6 Meitheamh, rinne an tAire an t-ordú bunaithe chun Coimisiún Reifrinn a bhunú don Reifreann ar an Seanad. An 10 Iúil, rinne an tAire ordú bunaithe chun Coimisiún Reifrinn a bhunú don Reifreann ar an gCúirt Achomhairc. Ghlac an Breitheamh Elizabeth Dunne le hainmniúchán an Phríomh-Bhreithimh chun bheith ina Cathaoirleach ar na Coimisiúin Reifrinn. Is gá do Chathaoirleach an Choimisiúin a bheith ina (h)iar-bhreitheamh den Chúirt Uachtarach nó den Ard-Chúirt nó bheith ina b(h)reitheamh atá ag fónamh faoi láthair san Ard-Chúirt.

Is comhaltaí *ex officio* iad comhaltaí eile an Choimisiúin. Seo a leanas na comhaltaí sin –

- Kieran Coughlan, Cléireach Dháil Éireann
- Deirdre Lane, Cléireach Sheanad Éireann
- Emily O'Reilly, Ombudsman
- Seamus McCarthy, An tArd-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Bronntar, de réir dlí, na cumhachtaí is gá nó atá oiriúnach ar an gCoimisiún ionas gur féidir leis a fheidhmeanna a chomhlíonadh. Is gá don Choimisiún tuairisc a sholáthar don Aire Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil ar dháta nach déanaí ná 6 mhí tar éis lá na vótaíochta agus déantar an Coimisiún a lánscor mí amháin tar éis dó an tuairisc sin a chur faoi bhráid an Aire.

Ról an Choimisiúin

Seo a leanas príomhfheidhmeanna an Choimisiúin de bhun reachta –

- ráiteas amháin nó níos mó a ullmhú ina bhfuil míniú ginearálta ar ábhar thogra an reifrinn agus téacs an togra sin sa Bhille cuí chomh maith le haon fhaisnéis eile a bhaineann leis na nithe a mheasann an Coimisiún iad a bheith iomchuí;
- na ráitis sin a fhoilsiú agus a dháileadh ar an mbealach agus trí na meáin a mheasann an Coimisiún is fear a tharraingeoidh aird na dtoghthóirí, lena n-áirítear úsáid a bhaint as teilifís, raidió agus meáin leictreonacha eile, agus a chinntiú, a mhéid is indéanta, go mbeidh daoine atá faoi mhíchumas amhairc nó éisteachta in ann na ráitis i gceist a léamh nó a chloisteáil trí na meáin sin;
- feachtas phoiblí a spreagadh maidir leis an reifreann agus na toghthóirí a spreagadh le vóta a chaitheamh.

Gnéithe d’Fheachtas an Choimisiúin

Reáchtáil an Coimisiún feachtas faisnéise fhairsing chomhtháite ar an teilifís, ar an raidió, sna meáin chlóite, i spásanna poiblí lasmuigh agus ar líne. Ba é príomchuspóir an fheachtais sin feasacht a spreagadh maidir leis na reifrinn, maidir lena dtábhacht agus daoine a spreagadh le vóta a chaitheamh. Foilsíodh treoirleabhar faisnéise chomh maith agus scaipeadh é ar gach teach sa tír. Thairfead an Coimisiún craolacháin faisnéise poiblí freisin don raidió agus don teilifís inar míníodh na tograí agus craoladh iadsan ar gach stáisiún náisiúnta, áitiúil agus pobail raidió agus teilifíse. Bhain an Coimisiún úsáid mhaith as na meáin shóisialta chomh maith.

Taighde Iar-fheachtais

D’fhostaigh an Coimisiún cuideachta neamhspleách taighde margaidh chun taighde a dhéanamh i measc na vótálaithe tar éis chur i gcrích an fheachtais. Chuige sin, rinneadh pobalbhreith chun a fháil amach cé chomh maith is a thuig daoine na reifrinn, cad iad na cúiseanna nár vótáil siad, cé chomh héifeachtach is a mheas daoine a bhí an chumarsáid ón gCoimisiún, agus nithe eile.

Tá cur síos ar thorthaí an taighde iar-fheachtais sonraithe níos déanaí sa tuairisc seo agus tá leagan iomlán díobh ar fáil ar shuíomh gréasáin an Choimisiúin.

Caibidil 2 Príomhghnéithe an Reifrinn

Na Billí Reifrinn

Bhí an dá bhille reifrinn ina gcáipéisí fada agus casta. Bhí breis is 50 leathanach sa Bhille maidir le Deireadh a Chur le Seanad Éireann agus bhí breis is 30 leathanach sa Bhille maidir leis an gCúirt Achomhairc. Rith an dá Theach den Oireachtas an Bille maidir leis an Seanad ar an 23 Iúil, 73 lá roimh lá na vótaíochta an 4 Deireadh Fómhair. Rith an dá Theach an Bille maidir leis an gCúirt Achomhairc an 24 Iúil.

An méid ama a bhí ar fáil don Choimisiún Reifrinn

Bunaíodh an Coimisiún Reifrinn le haghaidh Reifreann ar an Seanad ar an 6 Meitheamh agus mar sin bhí beagnach 4 mhí ann go dtí lá na vótaíochta; bunaíodh an Coimisiún don Reifreann ar an gCúirt Achomhairc breis is mí níos déanaí, an 10 Iúil. Bheartaigh an dá Choimisiún feidhmiú mar choimisiún amháin. Trí ordú ón Aire Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil socraíodh go dtarlódh lá na vótaíochta ar an 24 Iúil. Tháinig an Coimisiún le chéile 17 n-uaire roimh lá na vótaíochta, agus bhí dóthain ama acu an t-ábhar faisnéise a ullmhú.

Na Páipéir Bhallóide

Tá sé sonraithe sa dlí – in Acht an Reifrinn 1994 - cén fhormáid is cóir a bheith ar na páipéir bhallóide agus níl aon bhaint ag an gCoimisiún le hábhar ná le dearadh na bpáipéar ballóide. Foráiltear san Acht gur chóir go dtagrófaí don reifreann ar an bpáipéar ballóide ag úsáid ghearr-theideal an Bhille ina bhfuil an togra mar a rith an dá Theach den Oireachtas é.

Sa taighde iar-fheachtais a rinne an Coimisiún tháinig sé chun solais go raibh mearbhall ar vótálaithe i ndáil leis na páipéir bhallóide. Bhí mearbhall mór ann i ndáil leis an bpáipéar ballóide don Reifreann ar an Seanad; dá vótálfadh duine Tá chiallódh sin go raibh an vótálaí ag tacú leis an togra deireadh a chur leis an Seanad. É sin ráite, dar leis an taighde bhí 13% díobhsan a rinne an suirbhé a dúirt gur vótáil siad Tá ach gur theastaigh uathu nach gcuirfí deireadh leis an Seanad. Bhí 6% díobhsan a dúirt gur vótáil siad Níl ar theastaigh uathu go gcuirfí deireadh leis an Seanad. Mhaígh 55% díobhsan

sa sampla go raibh sé sách deacair nó an-deacair a thuiscint ón bpáipéar ballóide cad é a rabhtas ag iarraidh orthu vóta a chaitheamh ina leith. Bhí 47% den tuairim go raibh an scéal amhlaidh i gcás an pháipéir ballóide maidir leis an gCúirt Achomhairc.

Níor mhiste athbhreithniú a dhéanamh ar fhormáid an pháipéir ballóide. Éilítear de réir caighdeáin idirnáisiúnta go mbeidh an cheist atá á cur ar na vótálaithe breá soiléir. Ba chóir freisin go mbeadh sé níos éasca páipéar ballóide amháin a idirdhealú ó cheann eile i gcás go bhfuil níos mó ná reifreann amháin á reáchtáil ar an lá céanna.

An líon daoine a chaith vóta

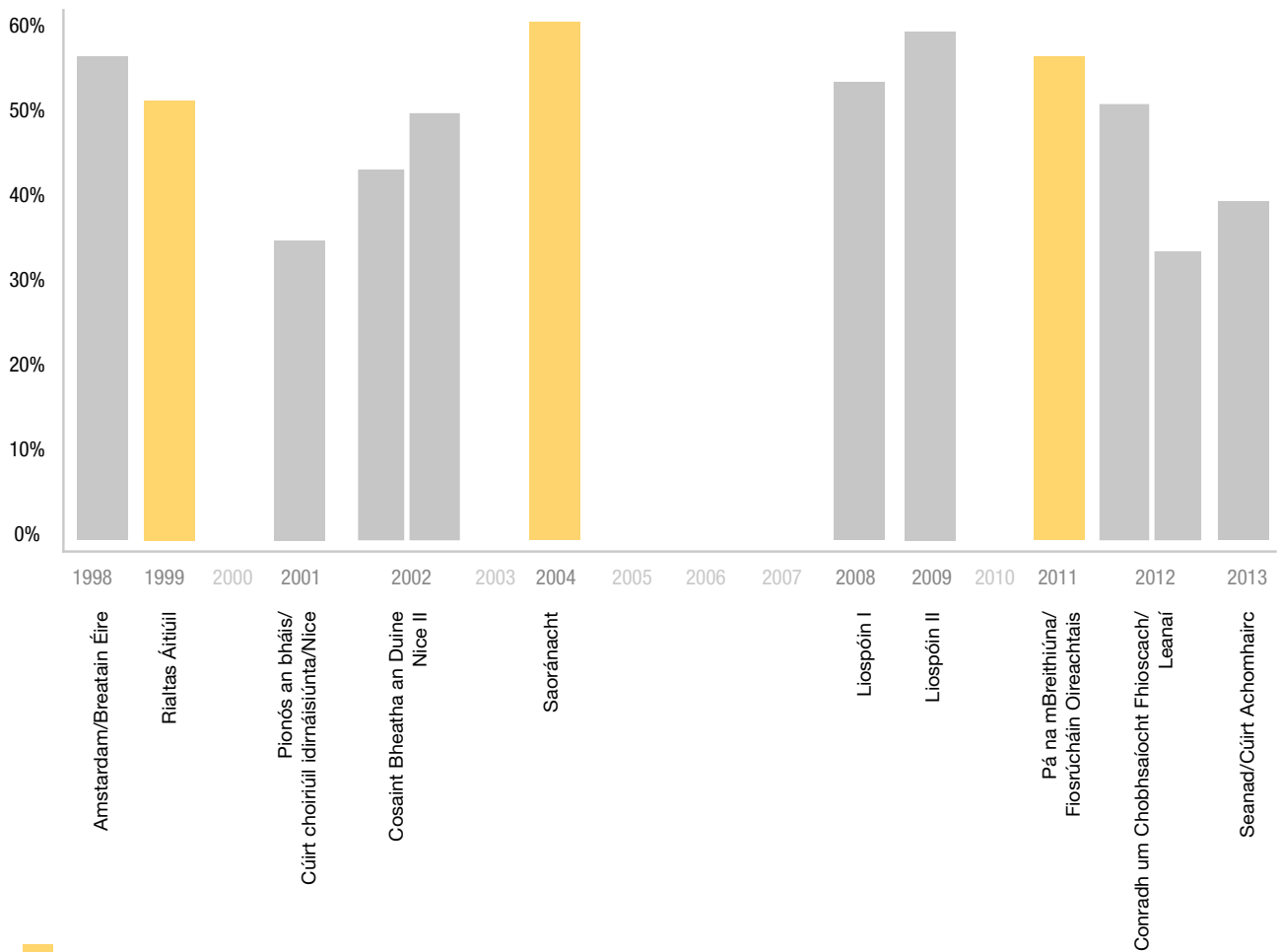
Níor chaith ach 39.2% de dhaoine vóta, agus tá sin ar an gcúigiú céatadán is ísle ó roimh bhúnú an Choimisiúin Reifrinn reachtúil sa bhliain 1998. Léirítear i bhFíor 1 an éagsúlacht mhór a bhí ann ó thaobh líon na ndaoine a chaith vóta agus is gá taighde a dhéanamh ar na cúiseanna leis sin.

Ceann de príomhfheidhmeanna an Choimisiúin Reifrinn ná daoine a spreagadh le vóta a chaitheamh. Dá réir sin, is cúis mhór imní don Choimisiún é nár chaith ach duine amháin as gach triúr vóta maidir leis an mBunreacht a leasú.

In aon fheachtas reifrinn, níl san fheachtas faisnéise a reáchtálann an Coimisiún ach gné amháin as gnéithe éagsúla a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar an líon daoine a vótálann. Nithe eile a bhféadfadh tionchar a bheith acu air sin ná feachtas an phobail maidir le togra an reifrinn, na cineálacha feachtas atá ann ar son agus i gcoinne thogra an reifrinn agus an méid díospóireachta poiblí atá ann ar na saincheisteanna. Féadfaidh vótálaithe a bheith den tuairim nach mbeidh mórán tionchair ag toradh an reifrinn ar a gcúinsí pearsanta féin. Chomh maith leis sin, féadfar cur le líon na vótálaithe i gcás go bhfuil toghcháin eile á reáchtáil ar an lá céanna.

Sa mhéid gur comhlacht neamhbhuan é an Coimisiún Reifrinn níl sé in ann taighde a choimisiúnú ar na cúiseanna leis an líon daoine a chaitheann vóta. Dá mbeadh Coimisiún ann le stádas buan leanúnach d'fhéadfaí a leithéidí a dhéanamh.

Fíor 1: Líon na ndaoine a chaith vóta sna reifrinn ó 1998 go 2013

Seasann do reifrinn a reáchtáladh ar an lá céanna le toghcháin eile, mar shampla toghcháin áitiúla, Eorpacha agus Uachtaránachta.

Caibidil 3 Feachtas Faisnéise an Choimisiúin

Tábhacht na faisnéise do vótálaithe

Ón taighde a rinne an Coimisiún seo agus Coimisiúin roimhe seo is léir go bhfuil gaol láidir, díreach idir an méid tuisceana atá ag vótálaithe ar thograí an reifrinn agus an claonadh atá acu vóta a chaitheamh.

Cuirtear le leibhéal tuisceana an vótálaí trí rochtain éasca a bheith aige nó aici ar fhaisnéis neamhspleách mhínitheach, agus trí éisteacht le díospóireacht bheoga phoiblí maidir leis na buntáistí agus na míbhuntáistí a bhaineann le haon togra reifrinn. Níl aon bhaint ag an gCoimisiún le díospóireacht a chothú, ach bíonn páirt aige i soláthair faisnéise ag míniú thograí an reifrinn go soiléir agus go simplí i bhformáidí iomadúla éagsúla. Gan teacht éasca a bheith ag vótálaithe ar an bhfaisnéis sin, d'fhéadfaidís a bheith den tuairim nach bhfuil siad ar an eolas faoi na tograí agus is lú seans go gcaithfidh siad vóta dá bharr.

Straitéis an fheachtais faisnéise

Luaigh Coimisiúin roimhe seo gur iarradh orthu feachtais faisnéise a reáchtáil laistigh de thréimhse an-ghearr ama. Dá bharr sin, bhí siad den tuairim go raibh siad faoi bhrú mór ama foilseacháin, cosúil leis an treoirleabhar neamhspleách, a chur chuig gach teach sa tír, an suíomh gréasáin a sholáthar agus feachtas fógraíochta a reáchtáil.

An tráth seo ritheadh an reachtaíocht chumasúcháin don reifreann ar an Seanad trí gach céim san Oireachtas ar an 23 Iúil, agus an reachtaíocht chumasúcháin don reifreann ar an gCúirt Achomhairc trí gach céim an lá dár gcionn. Mar sin, bhí breis is 70 lá idir rith na reachtaíochta cuí agus lá na vótaíochta, i gcomparáid le 38 lá idir rith na reachtaíochta agus lá na vótaíochta don Reifreann Leanáí.

Dá bharr sin, bhí dóthain ama ag an gCoimisiún feachtas níos fearr a phleanáil agus a rith, ag úsáid an taighde a bhí déanta ar vótálaithe chun feabhas a chur ar leagan amach an treoirleabhair agus chun gach gné den fheachtas a chomhtháthú. Ar an gcaoi sin bhí láithreach an Choimisiúin níos fearr agus níos comhleanúnaí le linn fheachtas an reifrinn.

Bunaithe ar an taighde agus ar an aiseolas ó fheachtais reifrinn roimhe seo, bheartaigh an Coimisiún go raibh tábhacht ar leith le treoirleabhar a ullmhú agus a scaipeadh ar gach teach sa Stát. I bhfianaise go raibh breis ama ag an gCoimisiún seo bheartaigh sé tabhairt faoi straitéis níos uailmhianaí agus an treoirleabhar a chomhtháthú le láithreach mhaith ar líne, le suíomh gréasáin fairsingithe le

roinnt mhaith ábhair físe agus téacs agus trí úsáid a bhaint as na meáin shóisialta ar Twitter agus Facebook.

Ba é ba chuspóir leis an treoirleabhar ná míniú cothrom faisnéiseach a sholáthar do vótálaithe ar cad a bhí á mholadh ó thaobh na leasuithe ar an mBunreacht. Dhréachtaigh an Coimisiún an treoirleabhar bunaithe ar chomhairle dlí agus cumarsáide a fuarthas ó dhreamanna seachtracha. A bhuíochas leis an am breise a bhí ar fáil bhí an Coimisiún in ann grúpaí fócais taighde a reáchtáil leis an bpobal sular foilsíodh an treoirleabhar agus tháinig aiseolas úsáideach as na grúpaí sin ónar eascair roinnt athruithe sa dearadh, sa leagan amach agus sa fhógraíocht.

Cuireadh an treoirleabhar chuig breis is 2 mhiliún teach sa tír agus chuig leabharlanna poiblí. Foilsíodh ábhar an treoirleabhair ar shuíomh gréasáin an Choimisiúin agus bhíothas in ann é a íoslódáil uaidh freisin, chomh maith le hábhar mínitheach breise. Cuireadh ábhar breise ar fáil do vótálaithe i gcás gur lorg siad é.

Chomh maith leis sin, d'ullmhaigh an Coimisiún feachtas fairsing fógraíochta ar an teilifís, ar an raidió, i spásanna poiblí lasmuigh, sa phreas agus sna meáin dhigiteacha ar líne agus sna meáin shóisialta. Ba é ba chuspóir le gach gné den fheachtas fógraíochta ná feachtas a spreagadh maidir leis an dá reifreann, daoine a ghríosú chun vóta a chaitheamh agus treoir a thabhairt don phobal maidir leis na bealaí iomadúla ina bhféadfaí teacht ar an bhfaisnéis a bhí curtha ar fáil ag an gCoimisiún Reifrinn faoi na reifrinn. Bhí fáil mhaith ar an bhfaisnéis a bhuíochas le treoirleabhar agus le suíomh gréasáin an Choimisiúin Reifrinn. Cuireadh sin in iúl don phobal san fheachtas fógraíochta, mar ar cuireadh ar a súile go bhféadfaí teacht ar an bhfaisnéis “cibé áit ina bhfuil tú”, ar fhón póca, ar tháibléad, ar ríomhaire deisce, i leabharlann nó san fhoirm chloíte a d'imigh chuig an teach.

Rinne an Cathaoirleach agus urlabhraithe an Choimisiúin roinnt agallamh a craoladh le linn an fheachtas ag míniú thograí an reifrinn agus chun daoine a spreagadh le vóta a chaitheamh. Bhí ócáid seolta preasa ann a clúdaíodh sna meáin go léir. Scríobh an Cathaoirleach cúpla alt do pháipéir nuachta éagsúla chun na tograí a mhíniú.

Chomh maith leis sin, réachtáil an Coimisiún feachtas roimh na reifrinn chun tathant ar dhaoine an clár toghthóirí a sheiceáil agus a n-ainm a chur ar an gclár i gcás nach raibh sé ann fad is a bhí am acu sin a dhéanamh. Bhain an Coimisiún leas as feidhmchlár Facebook freisin chun seo a éascú agus chuir chun cinn sonraí an fheachtas ag úsáid na meán sóisialta.

Seo a leanas príomhghnéithe fheachtas an Choimisiúin:

1. Treoirleabhar ag míniú go sonrach cad a bhí i gceist leis na reifrinn agus cad ina leith a rabhtas ag iarraidh ar dhaoine vóta a chaitheamh;
2. Suíomh gréasáin saincheaptha don fheachtas, referendum2013.ie, ar a raibh an treoirleabhar chomh maith le heolas cúlra agus na leasuithe a bhí á moladh a dhéanamh ar an mBunreacht, agus inneachar físe a bhféadfaí é a roinnt;
3. Feachtas maidir le Clárú don Vótáil mar a ndearnadh preasráitis, fógraíocht ar líne agus mar ar úsáideadh feidhmchlár Facebook chun cuidiú le daoine an clár a sheiceáil agus foirmeacha clárúcháin vótálaí a íoslódáil;
4. Feachtas náisiúnta fógraíochta ar an teilifís, ar an raidió, sa phreas, lasmuigh agus ar líne chun feachtas a spreagadh maidir leis na reifrinn, chun daoine a spreagadh le vóta a chaitheamh agus chun a chur in iúl do dhaoine cá bhféadfaidís tuilleadh faisnéise a fháil;
5. Cumarsáid bhreise rialta lena n-áirítear:
 - preaschomhdháil chun an feachtas a fhógairt agus chun sonraí a thabhairt faoin treoirleabhar;
 - urlabhraithe a chur ar fáil a dhéanadh agallamh ar an raidió náisiúnta agus réigiúnach faoi ról an Choimisiúin agus faoi ábhar na dtograí;
 - preaseisiúintí don phreas réigiúnach ag tathant ar vótálaithe an fhaisnéis a léamh agus vóta a chaitheamh;
 - ailt ón gCathaoirleach foilsithe sa pháipéar nuachta ag míniú na dtograí;
 - úsáid na meán sóisialta Facebook agus Twitter chun sonraí a thabhairt faoi ghníomhaíocht an Choimisiúin, chun fiosruithe indibhidiúla a fhreagairt agus chun daoine a spreagadh le vóta a chaitheamh;
 - uimhir íosghlao trína bhféadfaidh daoine ceisteanna sonracha a chur agus iarraidh go gcuirfí ábhar chucu sa phost;
 - Freagra a chur ar iarratais le haghaidh faisnéise a tháinig tríd an ríomhphost.

Gnéithe an fheachtais

An treoirleabhar

Ó bunaíodh an chéad Choimisiún Reifrinn sa bhliain 1998, bhí sé ina ghné lárnach de na feachtais faisnéise ag gach Coimisiún Reifrinn treoirleabhar a chur chuig gach teach sa tír.

Cé go bhfuil na meáin trína bhfaigheann daoine rochtain ar fhaisnéis athraithe go mór ó bhí 1998 ann, agus go bhfuil costas mór ag baint le treoirleabhar a tháirgeadh agus a dháileadh, bhreathnaigh an Coimisiún seo, ag tús fheachtas an reifrinn, ar cé chomh héifeachtach is a bheadh an mhodheolaíocht dáileacháin seo. D’ainneoin go bhfuil tábhacht na bhfoinsí faisnéise ar líne ag dul i méid, tháinig sé chun solais an athuir sa taighde a rinne an Coimisiún Reifrinn tar éis an Reifrinn Leanaí go bhfuil an-tábhacht ag baint le treoirleabhar ina “chóip chrua” a chur ar fáil do shaoránaigh: Luaigh 72% díobhsan ar chuimhin leo an treoirleabhar a fháil go raibh siad tar éis é go léir, nó cuid de, a léamh (sin méadú ar an líon daoine sna reifrinn roimhe seo), agus mhaígh breis is leath díobhsan gur chuidigh an treoirleabhar leo cinneadh a dhéanamh maidir le conas a vótálfadís. Ar an mbonn sin, bheartaigh an Coimisiún go raibh dáileadh an treoirleabhair – a dhéileáil le tograí an dá reifreann in aon fhoilseachán amháin – ar gach teach sa tír ina ghné ríthábhachtach d’fheachtas cumarsáide.

Tar éis athbhreithniú a dhéanamh ar an gcostas a bheadh ar an treoirleabhar a dháileadh, bheartaigh an Coimisiún úsáid a bhaint as Seirbhís Poiblíochta Poist An Post chun an treoirleabhar a scaipeadh, seachas seoltaí indibhidiúla a chur orthu agus iad a chur sa phost chuig vótálaithe (a chosnódh cúig oiread an méid).

Mar a tharla i reifrinn roimhe seo, beartaíodh ar thoise A5 don treoirleabhar. Bhí 12 leathanach ann san iomlán i mBéarla agus 12 leathanach i nGaeilge, faoin gclúdach céanna chun dualgais an Choimisiúin faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla a chomhlíonadh.

Cuireadh leagan le cló mór ar fáil do dhaoine faoi mhíchumas amhairc agus dáileadh é sin trí mheán Comhairle Náisiúnta na hÉireann do na Daill (CBI). Chuir an Coimisiún leagan speisialta le Teanga Chomharthaíochta na hÉireann de na físeáin faisnéise ar fáil le go ndáilfí iad trí Chumann Bodhar na hÉireann agus DeafHear. Bhí an físeán sin ar fáil freisin ar shuíomh gréasáin an Choimisiúin. Chomh maith leis sin, chuir an Coimisiún leagan ar fáil i mBraille a dháil NCBI. Cuireadh treoirleabhar speisialta ar fáil freisin ag miniú phróiseas

an reifrinn do shuíomh gréasáin Down Syndrome Ireland agus roinneadh é le grúpaí eile a bhíonn ag obair le daoine faoi mhíchumas intleachtacha agus bhí sé ar fáil freisin ar shuíomh gréasáin an Choimisiúin féin.

I gcás na reifreann roimhe seo, ní raibh ach tréimhse ghearr ann idir bunú an Choimisiúin (tar éis fhógairt an reifrinn) agus an reifreann féin – i roinnt cásanna, ní raibh ach sé seachtaine i gceist. Chiallaigh sin go raibh gá an treoirleabhar a chur ar fáil roimh ábhar eile an fheachtais, mar go raibh breise ama ag teastáil chun é sin a tháirgeadh ná mar ba ghá don ábhar eile, agus mar sin baineadh úsáid as íomhánna eile sa treoirleabhar ná mar a úsáideadh sa chuid eile den fheachtas. I gcás na reifreann seo bhí níos mó ama ar fáil agus mar sin bhíothas in ann na híomhánna céanna a úsáid don fheachtas cumarsáide go léir, na láithreoirí céanna a úsáid agus an guthú céanna a úsáid ar fud na meán uile.

Fuair an clódóir an treoirleabhar scríofa, aistrithe agus deartha ar an 23 Lúnasa, agus dá bhrí sin bhíothas in ann é a dháileadh ar an bpobal idir an 12 Meán Fómhair agus an 20 Meán Fómhair agus ar an gcaoi sin bhí 2 sheachtain iomlána ag vótálaithe chun an treoirleabhar a léamh roimh lá na vótaíochta. Luaigh An Post gur seachadadh gach treoirleabhar de réir na spriocdhátaí a aontaíodh. Rinne cúpla duine teagmháil leis an gCoimisiún, ámh, ina dhiaidh sin ag lua nach raibh siad tar éis an treoirleabhar a fháil; cuireadh cóipeanna sa phost chuig na daoine a chuir sin in iúl don Choimisiún ag an uair.

An suíomh gréasáin agus na meáin shóisialta

Dhear an Coimisiún suíomh saincheaptha don reifreann: referendum2013.ie. Bhí ábhar an treoirleabhair ina chroíchuid den suíomh sin agus bhí an treoirleabhar féin ar fáil le híoslódáil ón suíomh. Chomh maith leis sin, bhí tuilleadh faisnéise níos sonraí ar an suíomh gréasáin mar gheall ar na reifrinn.

Anuas ar an bhfaisnéis go léir a bhí ar fáil i bhformáid téacs, bhí cúpla físeán ar an suíomh freisin le cur síos níos sonraí ar na reifrinn ná mar a d’fhéadfaí a chur ar fáil san fhógra teilifíse. Cosúil leis an ábhar eile, bhíothas in ann iadsan a chomhtháthú go hiomlán leis an ábhar eile, ag úsáid na láithreoirí céanna san físeán is a bhí ar an teilifís, ar an raidió, lasmuigh, sa phreas agus ar líne. Bhí ábhar ar an suíomh freisin do dhaoine óga faoi mhíchumas ag tathant orthusan vóta a chaitheamh. Cuireadh an t-ábhar téacs go léir, agus

formhór an ábhair ar fhíseán, ar fáil i mBéarla agus i nGaeilge, agus dearadh é de réir an chleachtais is fearr ó thaobh caighdeáin inrochtana de, lena n-áirítear toisí inathraithe cló, agus tógadh an suíomh ionas go mbeadh sé sofhreagrach, ionas go n-athródh toise an téacs go huathoibríoch de réir an bhrabhsálaí in úsáid ag an úsáideoir.

Chomh maith leis sin, bhí amharc ‘roimh agus dá éis’ ar an suíomh a thaispeáin na hairteagail den Bhunreacht, ag léiriú na leasuithe ar gach airteagal a dhéanfaí i gcás go rithfí an reifreann. Bhí seo le feiceáil ar líne agus d’fhéadtaí é a íoslódáil.

Chomh maith leis sin, bhí nasc ar an suíomh gréasáin leis an suíomh gréasáin “seiceáil an chláir” – suíomh arna fheidhmiú ag na húdaráis áitiúla ionas go bhféadfadh an vótálaí a sheiceáil cibé acu an raibh sé/sí cláraithe chun vóta a chaitheamh nó nach raibh.

Bhí fotha nuachta meáin shóisialta ag an suíomh gréasáin (Twitter etc) mar a raibh úsáideoirí in ann postálacha a dhéanamh agus freagraí a fháil ón gCoimisiún. Chomh maith leis sin, chuir sé sin ar chumas an Choimisiúin faisnéis a fhoilsiú go rialta ar cheisteanna a tháinig chun cinn le linn an fheachtais. Chuir an Coimisiún in iúl go raibh sé ar fáil chun déileáil le fiosruithe agus chuir sé a shonraí teagmhála in áit fheiceálach ar an suíomh.

Thug 113,000 duine cuairt ar an suíomh, sin i gcomparáid le 49,000 duine don Reifreann Leanaí agus 41,000 duine don Chonradh um Chobhsaíocht Fhioscach. Ba léir ón méadú mór a tháinig ar líon na gcuariteoirí chuig an suíomh go raibh baint éigin ag méid agus inchineálachas an ábhair a bhí ar fáil leis sin, agus ag úsáid na meán sóisialta ag treorú daoine chuig an suíomh chomh maith leis an bhfeachtas tioncharach fógraíochta.

Chuir an Coimisiún leathanach Facebook ar bun den chéad uair don fheachtas seo. Rinne sé postálacha ag cur nasc in airde chuig an aip “seiceáil an chláir”, chuig ábhar an treoirleabhair agus chuig na físeáin ag míniú an reifrinn agus ag tathant ar dhaoine vóta a chaitheamh. Bhí teacht aige ar beagnach 1.1 milliún duine sa tseachtain go dtí 2 Deireadh Fómhair. Ar chuntas Twitter an Choimisiúin cuireadh faisnéis rialta ar fáil faoi na foilseacháin agus na ráitis, agus freagraíodh fiosruithe ón bpobal air freisin.

An uimhir íosghlao agus an ríomhphost

Bhí rúnaireacht an Choimisiúin ar fáil ar an teileafón nó ar an ríomhphost chun fiosruithe a tháinig ón bpobal a fhreagairt. Chomh maith le gnáthuumhir theileafón agus gnáthríomhphost an Choimisiúin Reifrinn bhí uimhir íosghlao ar fáil freisin. D’fhéadadh vótálaithe glao a chur ar na huimhreacha sin, nó ríomhphost a chur chuig an rúnaireacht, más rud é gur theastaigh uathu go gcuirfí cóip den treoirleabhar chucu sa phost, nó i gcás go raibh tuilleadh faisnéise uathu. Rinne an Coimisiún na huimhreacha agus an seoladh ríomhphoist sin a fhógairt ar an treoirleabhar a cuireadh chuig gach teach.

Fógraíocht agus craoltaí faisnéise poiblí

Tá fógraíocht ar an mbealach is éifeachtaí teachtaireachtaí láidre simplí a chraobhscaoileadh. Cé nach bhfuil formhór na meán fógraíochta thar a bheith oiriúnach chun rud éigin mionsonrach a mhíniú do dhaoine, mar shampla togra a bhaineann le reifreann bunreachtúil, féadfaidh siad a bheith an-úsáideach chun feachtas a spreagadh mar gheall ar thoghchán atá le teacht, chun príomhtheachttaireachtaí lárnacha a chur in iúl maidir le cad é ábhar an togra, agus chun daoine a spreagadh le vóta a chaitheamh.

San fheachtas fógraíochta seo bhí feidhmeanna éagsúla ag na meán éagsúla ar baineadh úsáid astu. Dhírigh an feachtas fógraíochta teilifíse – le fógraí gearra 40 soicind – ar fheachtas a spreagadh faoi na reifrinn agus chun lucht féachana a spreagadh le faisnéis neamhchlaonta a lorg ón gCoimisiún maidir leis na reifrinn ó cheann de na foinsí iomadúla áit a raibh an fhaisnéis sin ar fáil (“cibé áit ina bhfuil tú”). Bhíothas ag tathant ar dhaoine, sna fógraí ar an raidió, lasmuigh agus sa phreas, cuairt a thabhairt ar an suíomh gréasáin chun tuilleadh faisnéise a fháil agus chun iad a spreagadh le vóta a chaitheamh.

Anuas air sin, bhí faisnéis mhionsonrach sna craolacháin faisnéise poiblí faoi ábhar gach togra – cuireadh craolachán ar leith ar fáil do gach ceann de na tograí.

Fógraíocht ar an teilifís

Bhí an fógra 40 soicind ar an teilifís bunaithe ar thráchttaireacht leanúnach amháin a mhair ar feadh an fhógra ach a chuir cúpla duine éagsúil i láthair. Chuir

láithreoirí éagsúla an fógra i láthair, gach duine díobh ag tosú ag deireadh na habairte ag an té a labhair rompu agus le scuabadh an cheamara aistríodh ó radharc amháin go radharc eile, gan aon chur isteach ar leanúnachas an fhógra. Tráchtadh san fhógra ar na bealaí éagsúla go léir ina bhféadfaí teacht ar an bhfaisnéis arna soláthar ag an gCoimisiún Reifrinn, agus é sin á thaispeáint ar raon gléasanna láimhe agus deisce, agus taispeánadh an treoirleabhar á sheachadadh chuig tithe ar shráid ar leith. Craoladh an fógra teilifíse ar RTÉ, TV3e, TG4, Sky Group, E4 agus Setanta.

Fógraíocht ar an raidió

Chuir an Coimisiún fógra raidió 40 soicind agus ceann 10 soicind ar fáil do na stáisiúin náisiúnta agus áitiúla raidió. Chuir sé leaganacha Gaeilge ar fáil de na craolacháin faisnéise poiblí le go n-úsáidfidís iad ar stáisiúin Ghaeilge. Chomh maith leis sin, chuir sé fógra speisialta 30 soicind ar fáil, le húsáid go sonrach ar Spotify, ag spriocdhírú ar lucht éisteachta níos óige. Cuireadh fógraí 10 soicind ar fáil, cúig cinn le craoladh i rith an lae roimh an reifreann, chun duine a ghríosú le dul amach agus vóta a chaitheamh. Craoladh na fógraí ar stáisiúin RTÉ, Today FM, Newstalk, 98FM, FM104, gach stáisiún áitiúil raidió agus ar stáisiúin a spriocdhíríonn ar dhaoine óga dála Spin FM, Beat, Phantom FM, Red FM agus iRadio.

Craoltaí faisnéise poiblí – teilifís

Den chéad uair, bhí an Coimisiún in ann an craolachán faisnéise poiblí a chomhtháthú leis an bhfógra teilifíse – ag úsáid na láithreoirí céanna, sna suíomhanna céanna, chun script níos faide a chur i láthair do na reifrinn ar an gCúirt Achomhairc agus ar an Seanad. I reifrinn roimhe seo, duine amháin a chuir na fógraí sin i láthair, de ghnáth i stiúideo, ach bhí a lán faisnéise le cur i láthair – agus bhí sin dian ar an lucht féachana. Mar sin, le haghaidh na reifreann seo, feabhsaíodh an chumarsáid sa mhéid gur úsáideadh na láithreoirí céanna sna suíomhanna céanna. Ní tharlódh seo ach go raibh am breise ar fáil don Choimisiún an feachtas faisnéise a phleanáil agus a ullmhú.

Anuas ar na craolacháin faisnéise poiblí ar gach ceann de na reifrinn, den chéad uair riamh chuir an Coimisiún craolacháin ar fáil a bhí dírithe go háirithe ar mhic léinn agus ar dhaoine óga. Chuir an Coimisiún fad leis na craoltaí faisnéise poiblí agus le líon na gcrail le haghaidh na reifreann seo. Cuireadh gach craoladh ar shuíomh gréasáin an Choimisiúin.

Craoltaí faisnéise poiblí – raidió

I gcás na gcrail faisnéise poiblí ar an raidió i mBéarla bhí an struchtúr céanna orthu is a bhí ar an bhfógra teilifíse agus raidió – an t-ábhar á chur i láthair ag sraith de láithreoirí i suíomhanna éagsúla. I gcás na leaganacha Gaeilge, chuir láithreoir amháin an craoladh iomlán i láthair.

Bhí an Coimisiún an-sásta leis an gcomhoibriú maith ó na craoltóirí éagsúla i ndáil h-am craolta saor a chur ar fáil linn buaic-amanna don lucht féachana agus éisteachta agus ba mhaith leis an gCoimisiún a bhuíochas a ghabháil leo as sin.

Fógraíocht sa phreas

An phríomhtheachtairacht a bhí sna fógraí sa phreas náisiúnta ná tathant ar dhaoine iad féin a chur ar an eolas faoi thograí an reifrinn.

Fógraíocht lasmuigh

Chuir an Coimisiún spás in áirithe ar 205 Chlár Fógraí 48-mbileog ar bhonn náisiúnta agus ar 600 Scáthlán Bus Adshel de 6-bhileog.

Fógraíocht ar líne

D’fheidhmigh na formáidí fógraíochta ar líne ar an gcaoi chéanna is a d’fheidhmigh na meáin eile, tuairim ghinearálta a thabhairt do dhaoine faoi cad b’ábhar do thograí an reifrinn, tathant orthu tuilleadh faisnéise a fháil agus a chur in iúl dóibh cá bhféadaidís an fhaisnéis sin a fháil. Spreagadh iad freisin chun vóta a chaitheamh.

Baineadh leas as roinnt formáidí nuálacha freisin, lena n-áirítear formáid ‘chascáide’ a bhí á rith ar TheJournal.ie. Bhíothas in ann an chéad amharc a oscailt amach chun tuilleadh faisnéise a thaispeáint – ní raibh gá ach cliceáil air – gan an suíomh a fhágáil ná táb nua a oscailt sa bhrabhsálaí. Leis an bhformáid seo bhíothas in ann an fógra teilifíse a leabú ionas go bhféadfadh an lucht féachana amharc ar an bhfógra, gan an suíomh a fhágáil.

Físeán ar Éileamh (VOD – Video on Demand)

Ritheadh an fógra teilifíse 40 soicind freisin ar VOD, mar “réamhchasadh” roimh chlár. Cuireadh iadsan ar RTÉ Player, TV3 Player agus ar YouTube.

Caibidil 4 Taighde Iar-fheachtais

Tar éis gach feachtais reifrinn, de ghnáth déanann an Coimisiún Reifrinn taighde i measc na vótálaithe chun a fháil amach cad a spreag iad le vóta a chaitheamh nó gan vóta a chaitheamh, agus chun measúnú a dhéanamh ar cé chomh héifeachtach is a bhí an feachtas faisnéise. Baintear leis as an taighde seo freisin chun léargas a chur ar fáil d'aon Choimisiún Reifrinn amach anseo ionas go mbeidh siad in ann pleanáil níos fearr a dhéanamh dá bhfeachtais faisnéise poiblí.

Thosaigh an taighde ceithre lá tar éis lá na vótaíochta agus rinne Behaviour and Attitudes an taighde sin thar ceann an Choimisiúin. Baineadh úsáid as sampla de 1,000 vótálaithe agus rinneadh cuóta-rialú air sin chun go gcuirfí san áireamh déimeagrafaic na dtoghthóirí Éireannacha, atá ar eolas, ó thaobh aoise, inscne, grúpa sóisialta agus suíomh geografach de. Tá achoimre anseo thíos ar thorthaí an taighde, rangaithe faoi cheanteidil éagsúla. Tá an tuarascáil taighde iomlán le fáil ar shuíomh gréasáin an Choimisiúin.

Feasacht

Bhí feasacht an-mhaith ann go rabhtas tar éis na reifrinn a reáchtáil, le 99% ar an eolas go raibh an reifreann ar an Seanad tarlaithe agus 94% ar an eolas go raibh an reifreann ar an gCúirt Achomhairc tarlaithe.

tuiscint a mhaigh daoine a bhí acu ar an Reifreann ar an Seanad níos airde ná formhór na reifreann a reáchtáladh le tamall anuas, ach bhí an tuiscint a mhaigh daoine a bhí acu ar an Reifreann ar an gCúirt Achomhairc níos ísle. Luaigh 38% gur thuig siad é go han-mhaith nó sách maith, agus luaigh 18% go raibh tuiscint éigin acu air agus luaigh 44% nár thuig siad é ró-mhaith nó nár thuig siad é in aon chor.

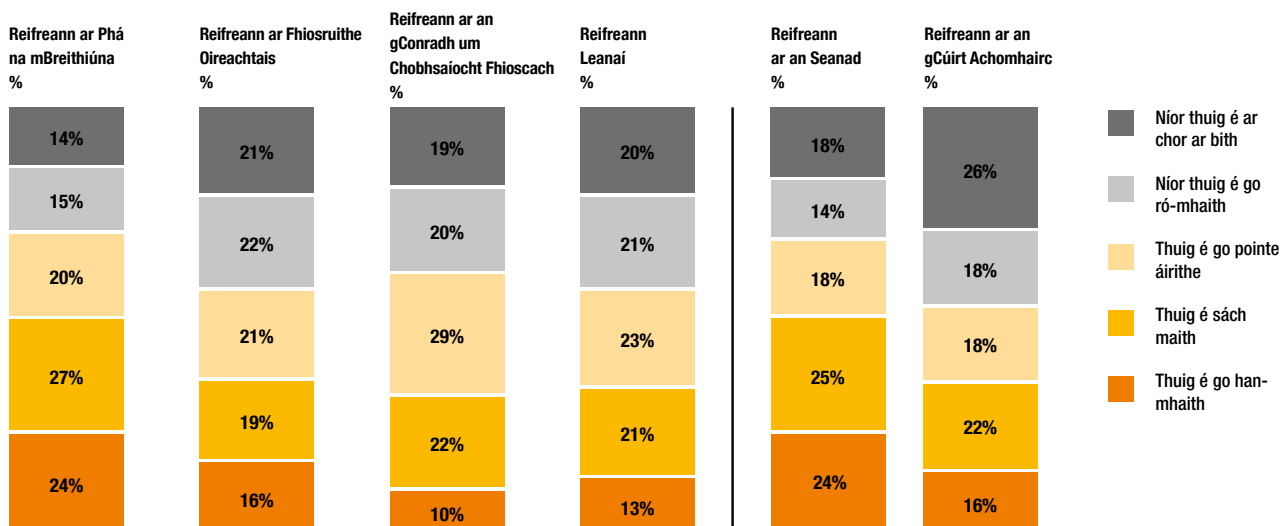
Tuiscint ar shaincheisteanna an reifrinn

Maidir leis an Reifreann ar an Seanad, luaigh 49% gur thuig siad é go han-mhaith nó sách maith, agus luaigh 18% go raibh tuiscint éigin acu air. Luaigh 32% nár thuig siad é ró-mhaith nó nár thuig siad é in aon chor. Bhí an

I bhFíor 2 taispeántar na leibhéil tuisceana i gcomparáid leis na ceithre reifreann a reáchtáladh sna blianta 2011 agus 2012.

Fíor 2: Tuiscint ar Reifrinn: 2011-2013

Bonn: Vótáil gach duine a bhí ina theideal

Cé nár chaith vóta?

Luaigh 52% de fhreagróirí nach raibh siad tar éis vóta a chaitheamh sa Reifreann ar an Seanad, agus luaigh 51% nár chaith siad vóta sa Reifreann ar an gCúirt Achomhairc. Déanta na fírinne, níor chaith ach 39.2% de thoghthóirí vóta sa dá reifreann. Mar sin tá an céatadán daoine a mhaígh gur chaith siad vóta níos airde ná an céatadán daoine a chaith vóta, feiniméin a bhíonn le sonrú go minic i dtaighde iar-reifrinn. Mar sin féin, d'fhéadfaí roinnt tátal soiléir, coitianta a bhaint as seo. Bhí na leibhéil i measc daoine óga agus i measc daoine níos boichte an-íseal, d'aineoinn na mbeart a cuireadh i gcrích chun fógraíocht agus faisnéis a spriocdhíriú ar na grúpaí sin. Tá an feiniméin seo, atá coitianta i ndaonlathais fhorbartha ar fud an domhain, fós deacair dul i ngleic leis.

San anailís a rinneadh ar na freagraí ó na daoine a luaigh gur chaith siad vóta tá difríochtaí suntasacha le sonrú idir aoisghrúpaí agus aicmí sóisialta. Ní raibh ach 19% sa scair a mhaígh go raibh siad san aoisghrúpa 18-25 a luaigh gur chaith siad vóta. Téann an figiúr sin i méid go seasmhach de réir aoise, agus bhí 77% san aoisghrúpa os cionn 65 a luaigh gur chaith siad vóta sa Reifreann ar an Seanad. Luaigh 59% díobhsan sa ghrúpa níos saibhre ABC1 agus 60% d'fheirmeoirí gur chaith siad vóta sna reifrinn, agus níor luaigh ach 44% díobhsan sa ghrúpa níos boichte C2DE gur chaith siad vóta.

Cén fáth nár chaith daoine vóta?

D'fhiafraigh na taighdeoirí díobhsan a mhaígh nár chaith siad vóta cén chúis a bhí acu leis sin. An chúis ba choitianta – a luaigh 30% i gcás an reifrinn ar an gCúirt Achomhairc agus a luaigh 32% i gcás an reifrinn ar an Seanad – ná nach raibh aon spéis acu ann agus nár bhac siad vóta a chaitheamh. Luaigh 25% eile nach raibh an deis acu vótáil de bharr a gcúinsí ar an lá, bhí siad gnóthach, nó bhí cúis éigin eile nach bhféadadís teacht ar an ionad vótaíochta.

Cibé scéal é, bhí trí shraith eile de chúiseanna a thug daoine nár vótáil siad, ar dúshlán é a raibh ar Choimisiún Reifrinn roimhe seo aghaidh a thabhairt air. Baineann sé le feidhm an Choimisiúin na tograí reifrinn a mhíniú do dhaoine. Maidir leis an gCúirt Achomhairc luaigh 18% nár chaith siad vóta mar nach raibh dóthain ar eolas acu mar gheall air. Luaigh 13% nár thuig siad an reifreann agus luaigh 6% nár thuig siad cén bealach le vótáil. Mar sin, i ndáil leis an gCúirt Achomhairc b'ionann an céatadán iomlán de dhaoine a bhí den tuairim nach raibh dóthain ar eolas acu agus 37%. Maidir leis an Seanad sheas an figiúr sin ag 35%. Tá na figiúirí sin cosúil leis na figiúirí ó reifrinn roimhe seo.

An díospóireacht maidir leis an reifreann

Níl aon ról ag an gCoimisiún i gcothú na díospóireachta idir na taobhanna ar son agus i gcoinne thogra an reifrinn. Fós féin, rinne sé iarracht a fháil amach cén dearcadh a bhí ag vótálaithe maidir le leibhéal agus cáilíocht na díospóireachta.

I ndáil leis an Reifreann ar an Seanad bhí 52% den tuairim go raibh níos lú díospóireachta ann ná mar a tharlaíonn de ghnáth agus i ndáil leis an Reifreann ar an gCúirt Achomhairc luaigh 61% go raibh siad den tuairim go raibh níos lú díospóireachta ann ná mar a tharlaíonn de ghnáth. B'ionann an figiúr sin sa Reifreann Leanaí agus 51%.

Éifeachtacht fheachtas an Choimisiúin

Bhí gach Coimisiún Reifrinn roimhe seo tar éis treoirleabhar clóite a chur ar fáil le go ndáilí é ó dhoras do doras. Bhreithnigh an Coimisiún, ag tús an fheachtais, cibé acu an raibh sé níos costéifeachtaí faisnéis a chur ar fáil do vótálaithe ar líne. Sa mhéid gur luaigh 48% de dhaoine go raibh an treoirleabhar sa Reifreann Leanaí sách úsáideach nó an-úsáideach, bheartaigh an Coimisiún treoirleabhar a tháirgeadh agus a dháileadh an athuair.

Tugann torthaí an taighde le fios gur chuimhin le 70% de dhaoine an treoirleabhar a fháil. Tuigeann an Coimisiún go bhfuil daoine ann a fuair an treoirleabhar ach nach cuimhin leo é a fháil, nó nach bhfaca é tar éis dó an teach a shroicheadh i dteach ina bhfuil roinnt daoine ag cónaí.

Díobhsan ar chuimhin leo é a fháil, luaigh 62% gur léigh siad roinnt den treoirleabhar, a fhormhór, nó an t-iomlán. I measc na ndaoine a léigh an treoirleabhar, bhíothas den tuairim go raibh sé an-úsáideach. Luaigh 70% go raibh sé sách úsáideach nó an-úsáideach, líon níos airde ná aon cheann de na cúig reifreann dheireanacha a réachtáladh. Tugann an toradh seo le fios go bhfuil an treoirleabhar fós úsáideach do roinnt mhaith vótálaithe.

Ba chuimhin le líon mór daoine fógra teilifíse an Choimisiúin a fheiceáil agus bhí sé ar an leibhéal is airde d'aon cheann de na reifrinn a réachtáladh le tamall anuas. Tar éis an fógra teilifíse a thaispeáint do na vótálaithe luaigh 82% gur chuimhin leo é a fheiceáil. Seo leibhéal níos airde ná aon fheachtas a réachtáil Coimisiún le tamall anuas. Baineadh amach leibhéal ard – ó thaobh éifeacht an fhógra daoine a chur ar an eolas go raibh reifreann le réachtáil go luath agus daoine a spreagadh le vóta a chaitheamh

Amscála an fheachtais

Tagraíodh arís is arís eile i dtuarascálacha na gCoimisiún roimhe seo go mbíonn sé deacair ar an gCoimisiún feachtas faisnéise poiblí a ullmhú agus a reáchtáil i dtréimhse an-ghearr ama idir rith na reachtaíochta a chuimsíonn foclaíocht an togra leasúcháin tríd an Oireachtas agus lá na vótaíochta.

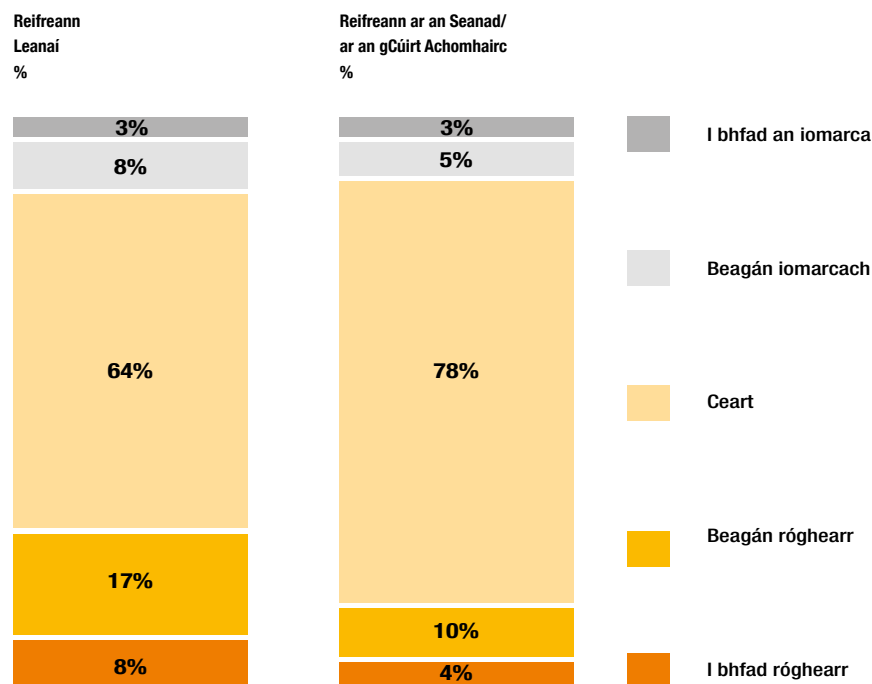
Bhí an Coimisiún den tuairim go raibh an tréimhse bhreise ama a bhí ar fáil an tráth seo ina chabhair dó a fheidhmeanna reachtúla a chomhlíonadh. Mar shampla, cuireadh dearadh agus téacs an treoirleabhair faoi bhráid grúpaí fócais an tráth seo, agus baineadh leas as an aiseolas uathu chun an treoirleabhar a leasú chun go mbeadh sé níos intuigthe. Tá torthaí an taighde ag teacht leis an gconclúid sin – torthaí a thugann le fios go raibh níos mó daoine a bhí den tuairim go raibh an treoir cuiditheach.

Ar an gcaoi chéanna, bhí breis ama ag an bhfoireann chruthaitheach a bhí ag stiúradh fheachtas fógraíochta an Choimisiúin a gcuid ábhair a ullmhú agus a chinntiú go raibh sé go léir comhtháite – is é sin go raibh na hionhánna agus na teachtaireachtaí sa treoirleabhar, ar an teilifís, ar an raidió, sa phreas agus ar líne ag teacht lena chéile. Déantar seo chun cur le tionchar na bhfógraí féin agus chun a chinntiú go mbíonn teachtaireacht na bhfógraí curtha in iúl ar bhonn níos éifeachtaí. Níl aon cheist ach go raibh an t-am breise a bhí ar fáil an tráth seo ina chabhair ó thaobh éifeacht an ábhair chumarsáide.

Sa taighde a rinne an Coimisiún fiafraíodh de na vótálaithe cibé acu an raibh dóthain ama acu tograí na reifreann a bhreithniú nó nach raibh. An líon daoine a dúirt nach raibh dóthain ama acu, bhí sé níos ísle ná mar a bhíonn de ghnáth. Tá na torthaí comparáideacha leis an Reifreann Leanaí léirithe i bhFíor 3.

Fíor 3: An méid ama a bhí ag vótálaithe tograí na reifreann a bhreithniú

Bonn: Vótáil cách

An páipéar ballóide – éascacht é a thuiscint

Tríd is tríd, luaigh 55% de fhreagróirí go raibh sé sách deacair nó an-deacair a thuiscint ón bpáipéar ballóide don Reifreann ar an Seanad cad a bhí á iarraidh orthu vótáil ina leith, agus luaigh 47% go raibh sin amhlaidh i ndáil leis an

bpáipéar ballóide don Reifreann ar an gCúirt Achomhairc. Tá foclaíocht an pháipéir ballóide leagtha síos in alt 24 d'Acht an Reifrinn, 1994. Taispeántear i bhFíor 4 sampla den pháipéar ballóide don Reifreann ar an Seanad.

Fíor 4: Páipéar ballóide samplach

[Front of Ballot Paper]

An bhfuil tú af toiliú leis an togra chun Bunreacht a leasú atá sa Bhille thíosluaite?

Do you approve of the proposal to amend the Constitution contained in the undermentioned Bill?

An bille um an Dara Leasú is Tríocha ar an mBunreacht (Deireadh a chur le Seanad Éireann) 2013

Thirty-second Amendment of the Constitution (Abolition of Seanad Éireann) Bill 2013

Ná cuir marc ACH SAN AON CHEARÓG AMHÁIN
Place a mark in ONE SQUARE ONLY

MÁ THOILÍONN TÚ, cuir X sa chearnóg seo
IF YOU APPROVE, mark X in this square

	TÁ YES
--	-----------

MURA DTHOILÍONN TÚ, cuir X sa chearnóg seo
IF YOU NOT APPROVE, mark X in this square

	NÍL NO
--	-----------

EXAMPLE

Mearbhall maidir leis an bpáipéar ballóide

Luaigh na meáin agus roinnt daoine a ghlaigh ar an gCoimisiún go raibh mearbhall ar vótálaithe i ndáil leis an bpáipéar ballóide don Reifreann ar an Seanad. Thug na tuarascálacha sin le fios go raibh daoine ann ar theastaigh uathu go gcoinneofaí an Seanad a bhí den tuairim go raibh sé loighciúil Tá a vótáil, agus ar an gcaoi chéanna bhí roinnt daoine ar theastaigh uathu go gcuirfí deireadh leis an Seanad a bhí den tuairim go raibh sé loighciúil Níl a vótáil. Bheartaigh an Coimisiún ceist a chur ina thaighde chun a fháil amach cé chomh fairsing is a bhí an mhíthuiscint sin, i gcás go raibh sí ann in aon chor.

Chiallaigh an vóta Tá go gceadófaí an togra chun deireadh a chur leis an Seanad. Dar leis an taighde, ámh, cé go raibh 84% de dhaoine a vótáil Tá mar gur theastaigh uathu go gcuirfí deireadh leis an Seanad, bhí 13% eile ann a vótáil Tá ar theastaigh uathu nach gcuirfí deireadh leis an Seanad.

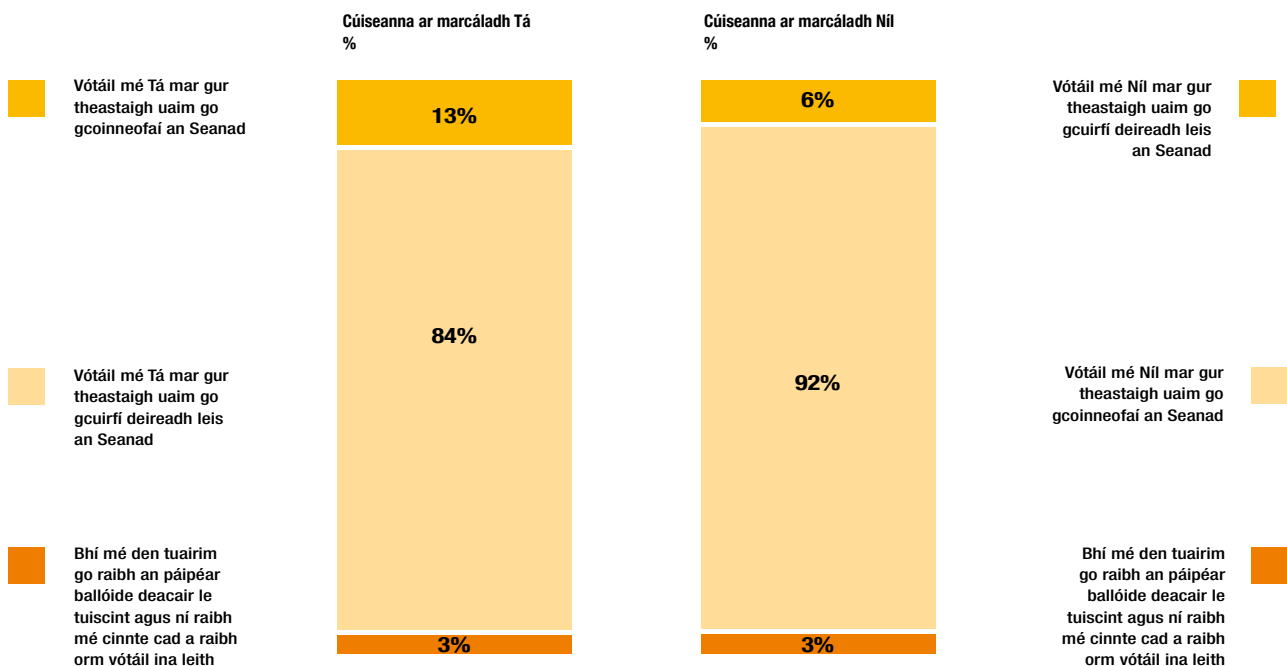
Bhí 92% de na daoine a vótáil Níl a rinne sin mar gur theastaigh uathu nach gcuirfí deireadh leis an Seanad, dar leis an taighde. Cibé scéal é, bhí 6% a vótáil Níl ar theastaigh uathu go gcuirfí deireadh leis an Seanad. Féach Fíor 5.

Ní miste a lua, más féidir brath ar na figiúirí seo ón taighde chun dearcadh ceart a fháil ar iompraíocht agus ar mhianta na vótálaithe, bheadh toradh an reifrinn ar an Seanad – diúltú don togra go gcuirfí deireadh leis an Seanad – mar an gcéanna agus déanta na fírinne bheadh an líon daoine a dhiúltaigh don togra beagán níos airde.

Seo an chéad uair a chuir an Coimisiún Reifrinn ceist a raibh mar sprioc léi a fháil amach ar cuireadh mearbhall ar vótálaithe agus a fháil amach cé chomh héasca is a bhí sé páipéar ballóide a thuiscint. Bheadh sé fiúntach tuilleadh taighde a dhéanamh sa réimse seo.

Fíor 5: Cúis ar vótáil tú tá nó níl

Bonn: Vótáil gach duine tá/ní sa Reifreann ar an Seanad

Caibidil 5 Acmhainní

Maoiniú an Choimisiúin Reifrinn

Chuir Roinn an Taoisigh €1.8 milliún ar fáil don Choimisiún don Reifreann ar an Seanad agus chuir an Roinn Dlí agus Cirt agus Comhionannais €1.5 milliún ar fáil don Choimisiún don Reifreann ar an gCúirt Achomhairc. Sin leithdháileadh iomlán de €3.3 milliún.

Seo i gcomparáid leis an leithdháileadh de €5 mhilliún don fheachtas ar an gcéad chonradh Liospóin, €4.2 milliún don dara feachtas don Chonradh Liospóin, suim iomlán de €2.25 milliún do na Reifrinn ar Phá na mBreithiúna agus d'Fhiosruithe Oireachtais, €2.2 milliún don Reifreann ar an gConradh um Chobhsaíocht Fhioscach, agus €1.9 milliún don Reifreann Leanáí.

Bheartaigh an Coimisiún go mbeadh sé ciallmhar comhfheachtas amháin a reáchtáil don dá reifreann mar go laghdófaí go mór an costas iomlán. B'ionann an caiteachas iomlán ar an bhfeachtas agus beagnach €2.4 milliún, agus é sin miondealaithe mar atá léirithe i bhFíor 6. Le linn an fheachtais bhí an Coimisiún Reifrinn ar a dhícheall luach ar airgead a bhaint amach agus a chinntiú go mbeadh an feachtas chomh héifeachtach agus ab fhéidir é. Tá an Coimisiún deimhin de gur baineadh amach an sprioc sin.

Tar éis na híocaíochtaí deireanacha a dhéanamh as na cuntais go léir, déanfar na hiarmhéideanna nár caitheadh, tuairim is €600,000 agus €300,00 a aischiú le Roinn an Taoisigh agus leis an Roinn Dlí agus Cirt agus Comhionannais, faoi seach.

Fíor 6: Caiteachas ar an bhfeachtas faisnéise

	€'000	€'000
Táillí bainistíochta feachtais		325
Taighde don ábhar		68
Táirgeadh agus dáileadh an treoirleabhair		458
Táirgeadh craoltaí closamhairc		282
Táirgeadh meán nua		161
Táirgeadh fógraíochta		23
Nithe a ceannaíodh don fhógraíocht		
teilifís	377	
raidió	283	
ar líne	164	
lasmuigh	161	
preas	59	1,044
Costais riaracháin agus eile		25
Caiteachas iomlán		2,386

Soláthar

Níl stádas buan leanúnach dlí ag an gCoimisiún Reifrinn agus ní thagann sé chun bheith ann ach le hordú ón Aire. Ní féidir cinntí a dhéanamh faoi sholáthar earraí agus seirbhísí don fheachtas faisnéise go dtí go bhfuil an Coimisiún ar bun. Sa mhéid nach mbíonn ach tréimhse ghearr ama ann don fheachtas ní féidir dul i mbun próisis nua soláthair le haghaidh gach feachtais.

I mí Lúnasa/Mheán Fómhair 2011, reáchtáladh comórtas oscailte soláthair phoiblí do sholáthar seirbhísí margaíochta/bainistíochta tionscadail/cumarsáide don Choimisiún Reifrinn a bhí ag fónamh an tráth sin. Bunaíodh an Coimisiún do na reifrinn ar Phá na mBreithiúna agus d'Fhiosruithe Oireachtais. Luadh sna cáipéisí tairisceana sin go bhféadfadh Coimisiúin a thiocfaidh i ndiaidh an Choimisiúin sin, conarthaí breise a bhronnadh le haghaidh na seirbhísí céanna, faoina lánrogha, i gcás go mbeadh gá leis le haghaidh reifreann a réachtálfai sna trí bliana tar éis shíniú an chonartha. Tar éis a bhunaithe i mí an Mheithimh 2013, bheartaigh an Coimisiún Reifrinn leas a bhaint as an rogha sin.

Tar éis próiseas oscailte soláthair a réachtáladh i mí Márta/Aibreáin 2012, is ar An Post a bronnadh an conradh do dháileadh threoirleabhar an Choimisiúin don reifreann ar an gConradh um Chobhsaíocht Fhioscach. Sa chomórtas tairisceana sin, luadh go bhféadfadh Coimisiúin ina dhiaidh sin, ag a lánrogha, conradh a bhronnadh sa tréimhse go dtí deireadh 2014 don soláthraí seirbhísí a roghnófaí. Tar éis a bhunaithe i mí an Mheithimh 2013, bheartaigh an Coimisiún Reifrinn leas a bhaint as an rogha An Post a choinneáil mar sholáthraí chun an treoirleabhar a sheachadadh.

Mar a tharla i bhfeachtais le déanaí, bheartaigh an Coimisiún úsáid a bhaint as Seirbhís Poiblíochta Poist An Post chun an treoirleabhar a scaipeadh, seachas an treoirleabhar a chur chuig vótálaithe indibhidiúla ó chlár na dtoghthóirí.

Buíochas

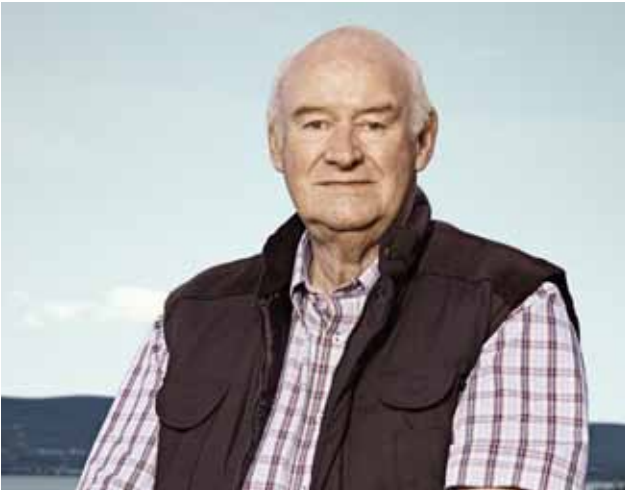
Is mór ag an gCoimisiún an méid a rinne na soláthraithe seirbhísí chun cuidiú leis a raon leathan tascanna a chur i gcrích. Tá buíochas ag dul do na hionaid éagsúla craolacháin agus don phreas náisiúnta freisin as an gcomhoibriú gníomhach leis an gCoimisiún.

Bhí ról lárnach ag Murray Consultants, agus Mark Brennock agus Aoibheann Ní Shuilleabháin go háirithe, mar chomhairleoirí margaíochta/cumarsáide an Choimisiúin ina chinntiú gur cuireadh i gcrích na codanna éagsúla den fheachtas in am agus go comhordaithe. Chuir an ghníomhaireacht fógraíochta Chemistry agus an ghníomhaireacht ceannacháin meáin Carat obair d'ardchaighdeáin i gcrích agus faoi bhrú mór ama. Tá buíochas ar leith ag dul do Ray Sheerin ó Chemistry agus do Liam McDonnell ó Carat agus do na foirne ag bhí ag obair leo.

Rinne Ita Mangan sár-obair i ndruchtú raon leathan ábhair faisnéise, rud a chuidigh go mór leis an bhfeachtas. Tá an Coimisiún buíoch freisin dá chomhairleoir dlí, Peter Law ó A&L Goodbody, den Abhcóide Sinsearach, Brian Murray agus d'Ailbhe O'Neill BL.

Tá an Coimisiún fíorbhuíoch freisin dá rúnaireacht, arna sholáthar ag an gCoimisiún um Chaighdeáin in Oifigí Poiblí, as a chuid oibre cuidiú leis le linn an fheachtais ardbhrú faisnéise poiblí seo. Gan a chúnamh agus a eolas ní bheadh an Coimisiún in ann a fheidhmeanna a chomhlíonadh. Ba mhaith linn buíochas a ghabháil go háirithe le David Waddell. Chuir Oifig an Ombudsman saoraidí riachtanacha eile ar fáil don Choimisiún agus chuir roinnt mhaith den fhoireann ann go mór leis an obair. Tá an Coimisiún buíoch de Bernie McNally, Ard-Stiúrthóir, Oifig an Ombudsman, as an gcúnamh sin.

Caibidil 6 Conclúidí agus Moltaí

Is iad trí phríomhfheidhm an Choimisiúin ná míniú a thabhairt ar ábhar tograí reifrinn agus na mínithe sin a chur ar fáil do na saoránaigh go léir atá i dteideal vóta a chaitheamh; feachtas a spreagadh maidir leis an reifreann agus na toghthóirí a spreagadh le vóta a chaitheamh. Tá an Coimisiún tar éis measúnú a dhéanamh ar an gcaoi ar chomhlíon sé na feidhmeanna sin sna Reifrinn ar an Seanad agus ar an gCúirt Achomhairc.

Tá an Coimisiún deimhin de gur éirigh lena fheachtas fógraíochta feachtas a spreagadh i leith na Reifrinn agus a theachtaireacht a chur in iúl – is é sin cé chomh tábhachtach is atá sé vóta a chaitheamh. Dar le taighde an Choimisiúin léirigh daoine go raibh siad tar éis leas a bhaint as treoirleabhar an Choimisiúin agus go raibh sé an-úsáideach. Léiríonn an taighde go bhfuil an chóip chrua den treoirleabhar fós ina áis úsáideach do roinnt mhaith vótálaithe.

Mhéadaigh líon na gcuariteoirí a tháinig chuig suíomh gréasáin an Choimisiúin faoi thrí ó na Reifrinn dheireanacha – an Reifreann Leanaí agus an Reifreann ar an gConradh um Chobhsaíocht Fhioscach. Is léiriú é an méadú seo ar líon na gcuariteoirí ar mhéid agus ar ilchineálachas an ábhair a bhí ar fáil air, ar úsáid na meán sóisialta chun daoine a threorú chuig an suíomh gréasáin agus an feachtas láidir fógraíochta a threoraigh daoine chuige freisin. Is léir go bhfuil daoine ag baint níos mó úsáide as foinsí faisnéise ar líne ach tá éileamh mór fós ann don chóip chrua den treoirleabhar.

Tá an Coimisiún deimhin de go raibh dóthain ama aige a chuid oibre a dhéanamh. Bhí an feachtas faisnéise ina fheachtas éifeachtach agus tá sin deimhnithe ag taighde iar-fheachtais an Choimisiúin. Dar leis an taighde an chúis ba mhó nár chaith daoine vóta ná nach raibh aon suim acu ann agus nár bhac siad vóta a chaitheamh. Is cúis mhór imní é nach dtagann ach sciar beag de dhaoine chun vóta a chaitheamh ag reifrinn Bhunreachtúla agus b'fhiú tuilleadh taighde a dhéanamh ar an gceist seo. Saincheist ar leith freisin ná an líon beag de vótálaithe óga a chaitheann vóta. Is léir go bhfuil gá práinneach le feachtas i measc daoine óga – b'fhéidir dírithe ar iar-bhunscoileanna – chun daoine a spreagadh le clárú don vótáil agus chun daoine óga a spreagadh le vóta a chaitheamh. Ní fhéadfadh an Coimisiún Reifrinn sin a dhéanamh ach dá mbeadh sainchúram cuí reachtúil aige agus dá mbeadh sé ina eintiteas buan dlí.

Mhol Coimisiún Reifrinn roimhe seo go mbeadh stádas buan dlí ag an gcoimisiún reifrinn agus

tacaíonn an Coimisiún seo leis an moladh sin. Thabharfadh seo leanúnachas don choimisiún agus bheadh sé in ann pleanáil níos luaithe a dhéanamh. Tuigeann an Coimisiún go mbeadh gá athruithe reachtúla a dhéanamh chuige sin.

Molann an Coimisiún freisin go ndéanfaí athbhreithniú ar phróiseas an reifrinn chun a chinntiú go bhfuil sé ag cloí le caighdeáin idirnáisiúnta mar shampla an cód cleachtais *'European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) Code for Good Practice on Referendums'* (Márta 2007). Rinne Coimisiún roimhe seo an moladh céanna. Tá sin fíor ach go háirithe i ndáil leis na páipéir bhallóide. Luaitear i bparagraf 3.1c de Threoirlínte Choimisiún Vín gur chóir go mbeadh an cheist atá á cur faoi bhráid na vótálaithe breá soiléir agus nach gcuirfeadh sí ar strae iad.

Tá gá dóthain ama a chur ar fáil don choimisiún reifrinn agus ba mhaith leis an gCoimisiún seo béim a leagan ar an bpointe sin. Ní féidir sin a bhaint amach ach le hathrú reachtúil trí chur leis an méid ama atá ann Billí a bhreithniú ar billí iad chun an Bunreacht a leasú. D'fhéadfadh Tithe an Oireachtais b'fhéidir éisteachtaí réamh-reachtúla a reáchtáil trí choiste iomchuí Oireachtais i gcás Billí chun an Bunreacht a leasú agus Céim Choiste a bheith ann do Bhille i seisiún iomlánaíoch oscailte sa Dáil. Le díospóireacht níos fearr dá leithéid d'fhéadfaí feasacht an phobail a spreagadh maidir le saincheisteanna a bhfuil baint acu le togra an reifrinn díreach roimh thús an fheachtais féin. Molann an Coimisiún seo a leanas:

- go gcuirfí dóthain ama ar fáil don chéad Choimisiún eile chun a chuid oibre a phleanáil agus a chur i gcrích. Ní bheadh gá le hathrú reachtúil chun an t-am sin a bhronnadh

Molann an Coimisiún go mbreithneofaí athrú reachtúil

- chun stádas buan dlí a thabhairt don Choimisiún Reifrinn;
- chun a chinntiú go bhfuil an próiseas reifrinn ag cloí leis na caighdeáin inghlactha idirnáisiúnta.

Elizabeth Dunne, Cathaoirleach

Kieran Coughlan, iar-Chléireach Dháil Éireann

Deirdre Lane, Cléireach Sheanad Éireann

Emily O'Reilly, iar-Ombudsman

Seamus McCarthy, An tArd-Reachtáire Cuntas agus Ciste

referendum2013.ie

An Coimisiún Reifrinn 18 Sráid Líosain Íochtarach, Baile Átha Cliath 2

Teil: 01 639 5695
Íosghlao: 1890 270970

Ríomhphost: refcom@refcom.gov.ie
Suíomh Gréasáin: www.refcom.ie

**An Coimisiún
Reifrinn**

